

20

ÅRSBERÄTTELSE

19

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2019

INNEHÅLL

- 6** Presidentens översikt
Tatu Leppänen
- 10** Kanslichefens översikt
Tommi Vuorialho
- 16** Avgöranden rörande tillstånd
till fortsatt handläggning
vid hovrätten
Jussi Tapani
- 28** Prejudikat som gäller
preskription av skulder
Mia Hoffrén
- 36** Plenisalens porträttsamling
kompletterades
Pia Sive
- 40** Begäran om förhandsavgörande
av Europeiska unionens domstol
- 42** Avgivna utlåtanden
- 43** Besök och evenemang
- 44** Personalen 31.12.2019
- 46** Statistik

hogstadamstolen.fi [@korkein_oikeus](https://twitter.com/korkein_oikeus)

Foto **Anton Sucksdorff**
Layout **Dog Design**

PRESIDENTENS ÖVERSIKT

President Timo Esko gick i pension i början av september i fjol. I egenskap av hans efterträdare har jag den angenäma uppgiften att skriva min första översikt för högsta domstolens årsberättelse. Under största delen av 2019 var det ändå Timo Esko som ledde verksamheten. Vi tackar honom för hans betydande arbete i högsta domstolen.

Efter högsta domstolens 100-årsjubileum 2018 innebar verksamhetsåret 2019 en återgång till vardagen i positiv bemärkelse. En enskild händelse som ändå är värd att uppmärksammas är den nästan fulltaliga högsta domstolens besök i Tartu hos Estlands högsta domstol, som i sin tur fyller 100 år i år. Under vårt besök kunde vi se att Europeiska unionen och den europeiska människorättskonventionen har gjort att våra rättssystem närmade sig varandra kraftigt och att de högsta domstolarnas prejudikat gäller liknande frågor oberoende av land.

Högsta domstolens huvuduppgift är att vara en prejudikatsdomstol, och i enlighet med detta utgör prejudikaten det viktigaste resultatet av verksamheten. År 2019 meddelades fler prejudikat än genomsnittet, 112 stycken, samtidigt som det allra viktigaste, dvs. avgörandenas kvalitet förblev hög. Vi har också fortsatt diskussionerna om prejudikatsbehoven med våra samarbetspartner. Detta har visat sig vara ett nytt och nyttigt dialogverktyg tillsammans med dem som använder prejudikaten. Vi får hoppas att den dialogen fortsätter ömsesidigt till exempel i form av högklassiga akademiska rättsfallskommentarer.

Antalet ärenden vid högsta domstolen har som helhet uppvisat en liten nedgång de senaste åren. År 2019 inkom ungefär lika många ärenden som föregående år, något över 2000. Det är emellertid alltför tidigt att säga om detta innebär en mer bestående stabilisering av ärendenivån. Ungefär lika många ärenden avgjordes som föregående år, och arbetssituationen är i balans.

Minskningen av antalet ärenden de senaste åren har gällt framför allt civila mål, i fjol var dock nedgången mindre drastisk. I stället ökade antalet brottmål en aning. I tvistemål tillämpas dessutom ett till området obegränsat system med tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten, så i nästan hälften av civilmålen i högsta domstolen är det bara fråga om huruvida tillstånd till fortsatt handläggning borde beviljas i ärendet. Civilrättens andel av högsta domstolens arbetsfält har alltså krympt.

Också på civilrättens område behövs det prejudikat av högsta domstolen som utvecklar rättssystemet. Hur man ska kunna säkerställa ett tillräckligt antal civilmål i högsta domstolen är emellertid en mångfasetterad fråga. I synnerhet rädslan för rättegångskostnaderna skapar en tröskel för att över huvud gå till domstol i tvistemål. Det skulle behövas en korrektionsrörelse som utvecklar systemet.

Under 2019 har högsta domstolen fortsatt sitt målmedvetna interna utvecklingsarbete för att förkorta behandlingstiderna framför allt i besvärärenden där besvärstillstånd har beviljats. Särskild uppmärksamhet har fästs vid mål som riskerar att dra ut på tiden. Man har bland annat satsat på att arbeta med större framförhållning och på att utnyttja elektroniska verktyg. Den genomsnittliga behandlingstiden för avgöranden i sak kunde 2019 förkortas till 18,0 månader, och arbetet fortsätter. Vid allokeringen av resurser underlättar en sammansättningsreform, som trädde i kraft ifjol och enligt vilken en ledamot kan avgöra besvärstillståndsärenden i uppenbara fall.

På några år har en stor del av högsta domstolens ledamotskår bytts ut, varför man har varit tvungen att fästa särskild uppmärksamhet vid kontinuiteten i arbetet. Omsättningen på ledamöter tycks nu ha lugnat ned sig åtminstone för en tid. Vi har också fått nya föredragande och annan bra personal i stället för dem som gått vidare till andra poster.

I början av detta år trädde en principiellt och också i praktiken betydande reform i kraft när det nyinrättade självständiga Domstolsverket inledde sin verksamhet. Verkets uppgiftsfält som betjäna domstolarna är viktigt och förväntningarna på verket är stora, kanske för stora. Jag tror att samarbetet mellan domstolarna och verket blir bra och nyttigt och gagnar oss alla.

En brist i rättsskyddssystemet kunde äntligen rättas till i början av 2020 när hälso- och sjukvårdslagen utökades med en ny 68 a §

Den finländska rättsstaten och det oberoende domstolsväsendet är av hög klass.

om lämnande av medicinska sakkunnigutlåtanden till domstolarna. Under tidigare år har dessa utlåtanden getts av Valvira, sedan av sjukvårdsdistrikt som är huvudmän för universitetssjukhus, men efter 2017 har domstolarna i praktiken inte fått några utlåtanden, eftersom det inte har föreskrivits särskilt om uppdraget eller finansieringen av det. För att rätta till situationen gjorde högsta domstolen i september 2018 en sällsynt i grundlagen avsedd framställning om vidtagande av lagstiftningsåtgärder så att det skulle föreskrivas i lag om skyldigheten att lämna högsta domstolen försäkringsmedicinska utlåtanden. Även Domareförbundet var aktivt i frågan.

Enligt den nya paragrafen i hälso- och sjukvårdslagen svarar sjukvårdsdistrikt som är huvudmän för ett universitetssjukhus nu gemensamt för lämnande av medicinska sakkunnigutlåtanden som begärs av domstolar. För lämnande av utlåtande finns en sakkunniggrupp vars verksamhet administreras av Norra Savolax sjukvårdsdistrikt. Kostnaderna för utlåtandena betalas av statens medel. Det är skäl att vara nöjd över att reformen äntligen ficks till stånd.

En sak som präglade 2019 var den europeiska diskussionen om rättsstaten, där också Finland visade berömvärd aktivitet under sin period som EU-ordförande. Till följd av detta blev även det finländska domstolssystemet föremål för utländsk kritik, dock utan saklig grund. De allvarliga rättsstatsproblemen finns på annat håll, något som påvisats av bland annat EU-domstolens avgöranden i fråga om Polen. Vi står naturligtvis tillsammans med de europeiska domstolarna upp för att försvara domstolarna och domarna mot angrepp som äventyrar deras oberoende.

Den finländska rättsstaten och, som en viktig del av den, det oberoende domstolsväsendet är av hög klass. Detta betyder inte att det inte skulle finnas utrymme för förbättringar, till exempel när det gäller rättegångarnas längd.

Jag tackar högsta domstolens anställda för gott arbete och samarbetspartnerna för gott samarbete 2019.

KANSLICHEFENS ÖVERSIKT

Omkostnadsanslaget och dess användning

Ett anslag på 8,777 miljoner euro hade beviljats för högsta domstolens verksamhet 2019. De ekonomiska förutsättningarna för organisation av verksamheten var fortsättningsvis nästan desamma som åren innan, även om anslaget då det var som störst åren 2014–2015 uppgick till nio miljoner euro.

Högsta domstolen använde ca 8,755 miljoner euro för sin verksamhet. De faktiska omkostnaderna understeg således anslaget med knappt 22 000 euro. Lönekostnaderna inklusive bikostnader utgjorde 75,1 procent av högsta domstolens totala omkostnader. Den hyra som betalades till Senatfastigheter för verksamhetslokalerna på Norra Esplanaden och Helenegatan utgjorde den näst största utgiftsposten (13,7 %).

Personalen och personalomsättning

Omsättningen bland Högsta domstolens ledamöter har under de senaste åren varit stor. Åren 2015–2018 gick tio ledamöter i pension och samma antal utsågs i deras ställe. Dessutom tog Timo Esko över som president efter Pauline Koskelo från och med ingången av år 2016.

Förändringar bland ledamöterna skedde också år 2019, närmare bestämt i skiftet augusti/september. President Esko gick i pension 1.9.2019 och justitierådet Tatu Leppänen utnämndes till ny president från och med samma datum. Till den ledigblivna tjänsten som justitieråd utnämndes hovrättsrådet Timo Ojala, som övergick till högsta domstolen från Helsingfors hovrätt. Justitierådet Tuula Pynnä utsågs till domare vid EU-tribunalen för ett treårigt mandat med början 1.9.2019 och i hennes ställe utnämndes justitierådet Alice Guimaraes-Purokoski till justitieråd för viss tid. Guimaraes-Purokoski hade innan dess skött en tjänst som ledamot i högsta förvaltningsdomstolen.

Omsättningen har under de senaste åren varit hög också bland högsta domstolens föredragande. För att upprätthålla en lämpligt stor föredragandekår i förhållande till antalet inkommande ärenden har det under åren 2015–2019 förutsatt att nära 30 nya föredragande anställts, vilket har gjort det möjligt för ett stort antal jurister att få en inblick i rättskipningen i högsta instans. År 2019 lämnade sex föredragande sin anställning vid högsta domstolen och fyra föredragande tog tjänstledigt av olika orsaker. För att ersätta dessa anställdes nya föredragande och ett antal föredragande kom tillbaka från sina tjänstledigheter. Av de föredragande som var anställda vid högsta domstolen vid utgången av 2019 hade nästan hälften tjänstgjort kortare tid än tre år.

Högsta domstolens ledamöter stod för 19 årsverken under verksamhetsåret. För föredragandenas del uppgick antalet årsverken till något över 25, och för kanslipersonalens del till cirka 29,5 årsverken. Vid högsta domstolen arbetade således i genomsnitt 73,7 personer år 2019. En förteckning över personalen vid verksamhetsårets utgång 31.12.2019 finns i slutet av årsberättelsen.

Ärendemängderna och handläggningstiderna inom rättskipningen

År 2019 inkom sammanlagt 2 028 ärenden till högsta domstolen, dvs. nästan lika många som året innan (2 055 ärenden). Under de första åren på 2010-talet hade antalet ärenden hållits på ungefär samma nivå (under åren 2010–2016 inkom ca 2 450–2 700 ärenden per år), men på basis av antalet ärenden som inleddes från och med år 2017 kan man anta att det totala antalet inkommande ärenden minskat permanent från cirka 2 500 per år. Trenden märktes först i antalet tvistemål, men har sedan 2018 syntits i måttligare grad också i antalet brottmål.

Största delen av ärendena som inkom till högsta domstolen gällde sökande av ändring i hovrätternas avgöranden. För de olika hovrät-

Under de senaste åren har omsättningen varit stor bland såväl ledamöter som föredragande.

ternas del fördelade sig ändringssökandet hos högsta domstolen så att 36,1 procent av fallen gällde avgöranden från landets största hovrätt, dvs. Helsingfors hovrätt, medan 23,7 procent av fallen gällde avgöranden från Åbo hovrätt. Beträffande avgörandena givna av Östra Finlands, Vasa och Rovaniemi hovrätt fördelade sig ändringssökandet tämligen jämnt, sammanlagt ca 40 procent av fallen.

De flesta ärenden som behandlades i högsta domstolen utgjordes av ansökningar om besvärstillstånd, dvs. 1 802 ansökningar. Hälften av dem gällde brottmål. Av ansökningarna om besvärstillstånd i tvistemål gällde 83 försäkringsdomstolens avgöranden och 12 marknadsdomstolens avgöranden i immaterial- och marknadsrättsliga ärenden. Antalet inkomna ansökningar om besvärstillstånd i jordrättsärenden var färre än hundra (47).

Bland de inkomna besvärstillståndsärendena utgjorde överklagandena av sådana hovrättsbeslut där tillstånd till fortsatt handläggning inte beviljats fortfarande en stor grupp. Den utvidgning av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning som genomfördes i oktober 2015 har lett till att dessa ärenden har ökat i antal och nu utgör en allt större andel av alla ansökningar om besvärstillstånd. År 2019 stod denna typ av ansökningar för drygt en tredjedel (37 %) av alla ansökningar om besvärstillstånd, och för tvistemålets del för rekordhöga 46 procent. Siffrorna visar att prövningen av tillämpningen av bestämmelser för tillstånd till fortsatt handläggning är en viktig del av arbetet i högsta domstolen. Det finns också tecken på att systemet med tillstånd till fortsatt handläggning leder till att också sådana juridiska frågor där det skulle behövas prejudikat inte tas upp till den normala fullständiga prövningen i hovrätten.

Antalet registrerade inkomna ansökningar uppgick till 179 och drygt 200 ärenden avgjordes. Till största delen gällde ansökningarna klagan på grund av domvilla eller ansökan om återbrytande av dom. Det totala antalet ansökningar om extraordinärt ändringssökande bibehölls nu på samma nivå som 2016 och 2018.

Under verksamhetsåret beviljades 125 besvärstillstånd, dvs. ungefär samma antal som genomsnittet under 2010-talet. Antalet beviljade besvärstillstånd motsvarade således 6,9 procent av antalet inkomna ansökningar om besvärstillstånd.

Under verksamhetsåret avgjordes 2 069 ärenden, dvs. drygt tio procent färre än 2018 (2 395). Högsta domstolen avgjorde dock även detta år fler ärenden än vad som inkom under samma tid. Således minskade det totala antalet ärenden som var under behandling vid högsta domstolen så att det vid årsskiftet 2019–2020 närmade sig 700 ärenden (740) och höll sig under 40 procent av antalet inkomna ärenden.

Nya bestämmelser om sammansättningar vid allmänna domstolar

Högsta domstolen lyckades senaste år försnabba handläggningen av ärenden inom alla ärendegrupper.

trädde i kraft vid ingången av verksamhetsåret 2019. Viktigast för högsta domstolens del är rättegångsbalken 2 kap. 9 §, enligt vilken en ledamot ensam kan behandla och avgöra ett besvärstillståndsärende om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd. Den första prövningen av tillämpningen av bestämmelsen görs av den föredragande som, i ärende som han eller hon bereder, självständigt beslutar om ärendet ska föredras för en eller två ledamöter. Naturligtvis prövar ledamoten, som enligt föredragandes mening kan avgöra ärendet ensam, tillämpningen av bestämmelsen själv och vid behov hänskjuter ledamoten ärendets behandling till en sammansättning med två ledamöter. År 2019 avgjordes ca 20 procent av alla de ansökningar om besvärstillstånd som förkastades av en ledamot ensam.

Högsta domstolen publicerade nu 112 prejudikat, året innan 92. Siffrorna visar hur känslig högsta domstolens kärnverksamhet är för tillfällig kapacitetsbrist som följer av återkommande personalbyten. Även i resultatmålen för år 2018 hade man beaktat det ovanligt stora antal (4) ledamöter som under verksamhetsåret gick i pension. Nu år 2019 – med färre personalbyten och fullständiga personalresurser – kunde högsta domstolen behandla ett stort antal besvär-ärenden och publicera fler prejudikat än genomsnittet under de senaste åren.

Högsta domstolen lyckades senaste år försnabba handläggningen av ärenden inom alla ärendegrupper. Den genomsnittliga handläggningstiden för alla avgjorda ärenden under verksamhetsåret förkortades nu till 5,4 månader. Handläggningstiden för ansökningar om besvärstillstånd som fick avslag förkortades till 3,8 månader, mot 5,1 månader (2017) respektive 4,3 månader (2018) de två föregående åren. Den genomsnittliga handläggningstiden för ansökningsärenden å sin sida förkortades med en månad och var nu åtta månader.

I de fall där besvärstillstånd beviljades och ärendet alltså togs till prövning på grund av besvären var den totala handläggningstiden i genomsnitt 18 månader, dvs. ca 0,5 månader kortare än genomsnittet 2017–2018. Den positiva utveckling som inleddes år 2016 kunde bibehållas också i denna ärendegrupp. För att upprätthålla och ytterligare förbättra den uppnådda nivån krävs dock ett fortsatt långsiktigt arbete ännu under 2020-talet.

JUSTITIERÅD JUSSI TAPANI

AVGÖRANDEN RÖRANDE TILLSTÅND TILL FORTSATT HANDLÄGGNING VID HOVRÄTTEN

Högsta domstolen har under åren 2012–2019 meddelat sammanlagt 85 avgöranden rörande tillstånd till fortsatt handläggning, varav 45 är prejudikat och 40 är opublicerade avgöranden.

Under de senaste åren har de besvärärenden som berör tillstånd till fortsatt handläggning bildat en särskild kategori bland högsta domstolens rättsskipningsärenden. Högsta domstolen tar också i dessa besvärärenden först ställning till om det föreligger sådana skäl för meddelande av besvärstillstånd som avses i 30 kap. 3 § i rättegångsbalken (prejudikatsskäl, skäl som berör enhetlig rättstillämpning, skäl för återbrytande eller klagan eller andra vägande skäl). Ifall högsta domstolen bifaller besvären, meddelas förutom besvärstillstånd hos högsta domstolen även tillstånd till fortsatt handläggning av målet eller ärendet antingen i sin helhet eller delvis. Målet eller ärendet återförvisas då till hovrätten för handläggning för huvudsakens del.

Om besvärstillstånd meddelas, blir högsta domstolen tvungen att i motiveringen till sitt avgörande uttryckligen ta ställning till i vilken mån tingsrättens avgörande eller det aktuella målet eller ärendet kan anses vara sådant att tillstånd till fortsatt handläggning bör meddelas. Bedömningen av denna fråga innefattar i vissa fall indirekt en övergång till att även bedöma riktigheten av tingsrättens avgörande. Således kan hovrätten, som fortsätter handlägga målet eller ärendet efter högsta domstolens avgörande, av motiveringen till detta avgörande få större materiell vägkost än av ett normalt återförvisningsbeslut när det gäller vilka omständigheter det särskilt finns skäl att uppmärksamma i målet eller ärendet.

Bestämmelser

Den ändring av 25 a kap. i rättegångsbalken som genomfördes 1.10.2015 innebär i princip att alla mål och ärenden omfattas av kravet på tillstånd till fortsatt handläggning. Det enda undantaget utgörs av sådana brottmål där svaranden har dömts till strängare straff än fängelse i åtta månader. I och med denna ändring kom regleringen angående tillstånd till fortsatt handläggning att omfatta mål och ärenden som förut fallit helt och hållet utanför systemet, såsom insolvensmål samt mål rörande vårdnaden om barn och umgängesrätt.

Förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning anges i 25 a kap. 11 § i rättegångsbalken, som inte genomgått några revideringar sedan systemet infördes. De förutsättningar under vilka tillstånd till fortsatt handläggning kan meddelas har behandlats också i lagens förarbeten (RP 105/2009 rd s. 60). Den förutsättning som anges i 25 a kap. 11 § 1 mom. 1 punkten kallas ändringsskäl, den som anges i 2 punkten gransknings-skäl och den som anges i 3 punkten prejudikatsskäl. Samma terminologi används i motiveringarna till högsta domstolens prejudikat rörande tillstånd till

fortsatt handläggning (se t.ex. HD 2019:77, punkterna 10–11).

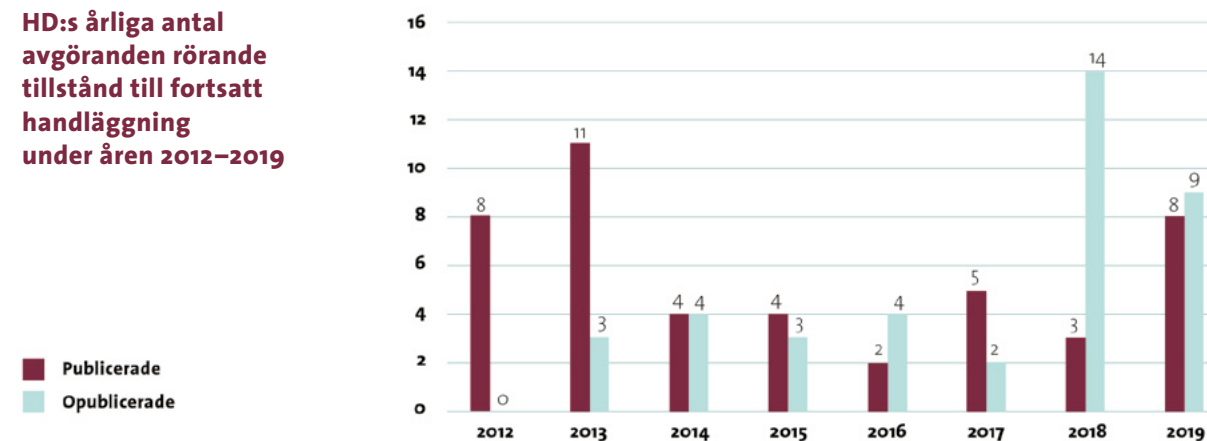
I 25 a kap. 13–19 § i rättegångsbalken finns bestämmelser om förfarandet vid hovrätten och om ändringssökande. Enligt 25 a kap. 14 § i rättegångsbalken avgör hovrätten i skriftligt förfarande frågan om huruvida tillstånd till fortsatt handläggning ska meddelas. Avgörandet baserar sig på tingsrättens avgörande, besvären, ett eventuellt bemötande och vid behov också på det övriga rättegångsmaterialet.

En annan central bestämmelse om förfarandet berör hovrättens skyldighet att på tjänstens vägnar pröva alla skäl för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning. Hovrättens prövningsskyldighet verkar inte entydigt framgå av ordalydelsen i 25 a kap. 11 § i rättegångsbalken, men den bestämmelse som gäller prövningsskyldigheten preciseras då den läses tillsammans med 25 a kap. 17 § 1 mom. 1 punkten i rättegångsbalken.

Översikt över högsta domstolens avgörandepraxis rörande tillstånd till fortsatt handläggning

Högsta domstolen har under åren 2012–2019 meddelat sammanlagt 85 avgöranden rörande tillstånd till fortsatt handläggning, varav 45 är prejudikat och 40 är opublicerade avgöranden. Det årliga antalet avgöranden och deras fördelning mellan prejudikat och opublicerade avgöranden framgår av diagrammet nedan. Såsom det framgår av diagrammet, har det totala antalet avgöranden och framför allt antalet opublicerade avgöranden ökat avsevärt under de två senaste åren. Den utvidgning av tillämpningsområdet för systemet med tillstånd till fortsatt handläggning som genomfördes år 2015 torde åtminstone

HD:s årliga antal avgöranden rörande tillstånd till fortsatt handläggning under åren 2012–2019

Utvidgningen av tillämpningsområdet för systemet med tillstånd till fortsatt handläggning år 2015 torde delvis förklara ökningen av det totala antalet avgöranden och antalet opublicerade avgöranden.

delvis förklara ökningen av det totala antalet avgöranden och antalet opublicerade avgöranden.

I denna text granskar jag prejudikaten från år 2019, vilka är sammanlagt 8 till antalet (HD 2019:14, HD 2019:50, HD 2019:56, HD 2019:62, HD 2019:73, HD 2019:77, HD 2019:79 och HD 2019:101). Jag har delat in avgörandena i underkategorier i enlighet med den centrala sakfrågan i målet. En mer omfattande analys av avgörandena rörande tillstånd till fortsatt handläggning ingår i den artikel som Heikki Kemppinen och jag skrivit, där vi analyserar högsta domstolens avgörandepraxis rörande tillstånd till fortsatt handläggning under åren 2012–2018.

Familjelivsskyddet och barnets rättigheter

Avgörandet HD 2019:50 gällde ett fall där det vid tingsrätten hade yrkats på att A, som var den ena föräldern till minderåriga barn, skulle meddelas besöksförbud för ett år för att barnen skulle skyddas. A hade i första hand yrkat på att ansökan skulle förkastas och i andra hand på ett undantag från besöksförbudet så att barnen skulle ha rätt att träffa A under övervakning medan förbudet gällde.

Tingsrätten hade meddelat A besöksförbud i enlighet med ansökan. I sitt avgörande hade tingsrätten inte alls uttalat sig om A:s

andrahandsyrkande. Vid tingsrätten hade man inte utrett barnens åsikt om besöksförbudet eller om det begärda undantaget från det. Hovrätten hade inte meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg emellertid att hovrätten borde ha meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning av prejudikatskäl, granskningsskäl och andra vägande skäl. Det är synnerligen ovanligt att tre typer av skäl för tillstånd till fortsatt handläggning föreligger i samma mål, och en sådan kombination av skäl har inte förut förekommit i HD:s avgörandepraxis.

Prejudikatskäl ansågs föreligga eftersom det i lagen om besöksförbud inte särskilt har reglerats hur kontakten mellan ett barn och en förälder ska ordnas under den tid för vilken föräldern meddelats besöksförbud i syfte att skydda barnet. De uttalanden om saken som finns i lagens förarbeten är mycket allmänt formulerade, och högsta domstolen har inte heller tagit ställning till saken i sin avgörandepraxis. Det faktum att prejudikatskäl anses föreligga innebär å sin sida direkt att också granskningsskäl föreligger. Tingsrättens avgörande var synnerligen snävt motiverat, och på grund av avgörandets bristfällighet fanns det inte möjligheter att bedöma om det för att garantera barnens säkerhet varit nödvändigt att meddela ett ettårigt besöksförbud utan några sådana undantag som skulle ha möjliggjort kontakt mellan A och barnen.

Andra vägande skäl ansågs föreligga framför allt på grund av att man vid bedömningen inte hade fäst tillräcklig vikt vid barnens och föräldrarnas rätt att hålla kontakt med varandra, vid förändring av barnens talan eller vid utredandet av barnens åsikt.

Uppsägning av ett arbetsavtal

Avgörandet HD 2019:77 gällde ett fall där en arbetstagarare i sitt käromål hade yrkat på skadestånd för oggrundat upphävande av ett arbetsavtal. Enligt käromålet hade arbetsavtalet inte sagts upp inom en skälig tid från det att arbetsgivaren 13.5.2015 hade fått kännedom om en uppsägningsgrund som hade samband med arbetstagararens person. Arbetsavtalet hade sagts upp 2.9.2015, efter att det hade visat sig att det möte där arbetstagararen skulle ges tillfälle att bli hörd måste inställas på grund av arbetstagararens sjukdom. Tingsrätten hade förkastat käromålet, och hovrätten hade inte meddelat tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg att hovrätten borde ha meddelat arbetstagararens tillstånd till fortsatt handläggning av ändrings- och prejudikatskäl. I det aktuella fallet var dessa skäl oskiljaktigt förenade med varandra. Det väsentliga var enligt högsta domstolen att det varken

på grundval av 9 kap. 1 eller 2 § i arbetsavtalslagen eller på grundval av rättspraxisen rörande dessa paragrafer är klart att man på det ovan beskrivna sättet kan åberopa en grund för uppsägning av ett arbetsavtal ännu så här länge efter att arbetsgivaren fått kännedom om uppsägningsgrunden. Detta är fallet trots att dröjsmålet skulle bero på arbetsgivarens strävan efter att ge en sjuklig arbetstagare möjlighet att på begäran bli hörd.

Skadestånd

Avgörandet HD 2019:62 gällde ett fall där en allvarlig eldsvåda hade fått sin början i en fritös i en restaurang, belägen i en byggnad som ägdes av ett fastighetsaktiebolag. Elden hade spritt sig till ventilationskanalen och via den till byggnadens vindsvåning. Ett försäkringsbolag hade betalat försäkringsersättningar för brandskadorna till fyra bolag och en privatperson. Försäkringsbolaget hade i sitt käromål med stöd av sin regressrätt yrkat på ersättningar av fastighetsbolaget samt av den entreprenör och underentreprenör som hade utfört ändringsarbeten på den s.k. fettkanalen. Tingsrätten hade förkastat käromålet, och hovrätten hade inte meddelat tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg dock att hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning såväl av ändringsskäl som av prejudikatsskäl. Vid den rättsliga bedömningen av fallet fanns det enligt högsta domstolen flera frågor som gav rum för tolkning och beträffande vilka det saknas en entydig ståndpunkt i lag och rättspraxis. Av dessa frågor kan man särskilt nämna tolkningsfrågorna rörande de försummelser och den vårdslöshet som fastighetsbolaget och entreprenörerna påstods ha gjort sig skyldiga till samt rörande grunden för den rättsliga bedömningen av dem.

Högsta domstolen uttalade sig undantagsvis också om vilka kategorier av mål och ärenden systemet med tillstånd till fortsatt handläggning inte lämpar sig för. Det centrala var i det aktuella fallet att det var fråga om ett bevisningsmässigt omfattande tvistemål som var förenat med betydande intressen, vars avgörande krävde ställningstaganden till sådana komplicerade rättsfrågor rörande ansvarsförhållandena angående vars tolkning det inte finns etablerad rättspraxis. Med beaktande av den låga tröskel som ska iaktas vid meddelandet av tillstånd till fortsatt handläggning och den allmänna strävan efter att hovrättsförfarandet ska vara effektivt, är det självfallet inte möjligt att vid tillståndsprövningen undersöka rättsliga frågor eller bevisningsfrågor i lika stor omfattning eller lika grundligt som vid behandlingen av ett egentligt besvärsgörande. Enligt högsta domstolen

var det aktuella målet på det hela taget dock inte ett sådant mål som systemet med tillstånd till fortsatt handläggning föreskrivits för.

Också i avgörandet HD 2019:73 var det indirekt fråga om bedömning av skadeståndsskyldigheten. I detta fall var det fråga om att beställaren av en byggnadsentreprenad i tingsrätten hade yrkat på att entreprenörens skadeståndstalan skulle förkastas på den grunden att entreprenören hade förlorat sin talerätt. Enligt beställaren hade det yrkande som avsågs i käromålet lagts fram först efter den slutavräkning som avses i de allmänna avtalsvillkoren för byggnadsentreprenader. Parterna var oeniga om huruvida slutavräkningen hade avslutats 12.9.2013 eller om slutavräkningen hade fortgått vid de möten som ordnats efter det. Tingsrätten ansåg att det hade visats att slutavräkningen hade fortgått vid två senare möten. Enligt tingsrätten hade entreprenörens krav därmed lagts fram i tid, och käromålet bifölls.

Enligt beställarens besvär framgick det av protokollet från mötet 12.9.2013 och av det som entreprenörens representant uppgett i tingsrätten att slutavräkningen hade hållits 12.9.2013 och att det inte hade avtalats om att den skulle fortgå senare. Hovrätten hade inte meddelat tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg emellertid att hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning av ändringsskäl, eftersom de besvär som beställaren anfört hos hovrätten inte gällde enbart ny bedömning av bevisningen. Hovrätten hade inte haft fog för att på grundval av tingsrättens dom och besvären kunna anse det klart att tingsrättens avgörande om att slutavräkningen hade fortgått efter 12.9.2013 var riktigt.

Förutsättningarna för straffrättsligt ansvar och skadeståndsskyldighet

I avgörandet HD 2019:79 var det fråga om ett fall där tingsrätten mot A:s bestridande hade dömt denne, som vid gärningstidpunkten var 15 år och som inte tidigare var dömd för brott, till 60 dagars villkorligt fängelse för stöld begången såsom ung person och att som skadestånd betala målsägandena och ett försäkringsbolag mer än 5 000 euro. Hovrätten hade inte meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg att hovrätten borde ha meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning av andra vägande skäl. Det faktum att enbart andra vägande skäl förelåg innebär att det är fråga om ett exceptionellt fall i HD:s avgörandepraxis rörande tillstånd till fortsatt handläggning. I motiveringen betonades det att avgörandet objektivt sett var av avsevärt större betydelse än normalt för A, med beaktande av A:s mycket unga ålder och det fängelsestraff som A dömts till i

Innehållsmässigt kan motiveringarna i högsta domstolens avgörande ge hovrätten bättre vägkost än motiveringarna i ett vanligt återförvisningsbeslut.

egenskap av förstagångsförbrytare, samt med beaktande av att skadeståndsskyldigheten gällde ett belopp som var stort med hänsyn till A:s ekonomiska förhållanden. Vid helhetsbedömningen betonades dessutom de osäkerhetsfaktorer som hänförde sig till tingsrättens avgörande rörande bevisningen.

Avgörandet HD 2019:101 gällde ett fall där A hade tillägnat sig varor i X Ab:s affär. X Ab:s köpman B hade på bolagets Facebooksida lagt ut en video och en bild på A i affären och skrivit en uppdatering som kunde läsas av alla som använder Facebook. Av uppdateringen framgick det att den person som syns på bilden och på videon hade glömt att betala när han handlade i affären, och att händelsen hade polisanmälts. C hade å sin sida på sitt eget företags Facebooksida delat den video och bild samt uppdatering som B lagt ut.

Tingsrätten hade tillräknat B och C spridande av information som kränker privatlivet, men avstått från att döma dem till straff och jämkat deras skadeståndsskyldighet bl.a. på grund av A:s egen medverkan. Hovrätten hade inte meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg att hovrätten borde ha meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning av ändringsskäl, både när det gällde avståendet från att döma ut straff och när det gällde bedömningen av skadeståndsskyldigheten. Vid bedömningen av avståendet från att döma ut straff var det framför allt fråga om hur de brott som B och C gjort sig skyldiga till med avseende på arten och gärningstidpunkten var anknutna till det brott som hade tillräknats A. Med tanke på skadeståndsskyldighetens föranleddes oklarhet å sin sida av huruvida det var möjligt att gottgöra det själsliga lidande som kränkningen orsakat

Betydelsen av den nya bevisningen ska bedömas som en del av den prövning som berör tillståndet till fortsatt handläggning, dvs. med avseende på skälen för meddelande av tillstånd.

A på det sätt som tingsrätten ansett, genom en gemensam ersättning. Dessutom var det inte på basis av lag eller rättspraxis klart huruvida målsäganden, som blivit föremål för spridande av information som kränker privatlivet, kunde anses ha medverkat till den skada som drabbat honom genom att själv göra sig skyldig till det brott angående vilket information spreds.

Bevisning

I avgörandet HD 2019:14 var det fråga om ett fall där tingsrätten hade tillräknat A bedrägeri, och där det till stöd för åtalet hade företetts bl.a. en utsaga som den för samma brott misstänkte C hade gett under förundersökningen. C hade emellertid avlidit före huvudförhandlingen och A hade inte kunnat ställa frågor till denne under förundersökningen. Tingsrätten hade ansett att C:s utsaga under förundersökningen utgjorde trovärdig och tillräcklig bevisning om att A hade gjort sig skyldig till det bedrägeri som avsågs i åtalet, eftersom annan bevisning stödde det som C uppgett under förundersökningen. Hovrätten hade inte meddelat A tillstånd till fortsatt handläggning.

Högsta domstolen ansåg dock att hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning både av ändringsskäl och av prejudikatsskäl. I detta avgörande låg fokus på en analys av prejudikatsskäl. Förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning bedömdes särskilt inom ramen för den kontext som bildas av Europadomstolens avgörandepraxis (Al-Khawaja och Tahery mot Förenade konungariket, stora kammaren 15.12.2011 och Schatschaschwili

mot Tyskland, stora kammaren 15.12.2015) samt av Finlands regelverk.

Högsta domstolen ansåg att hovrätten borde ha meddelat tillstånd till fortsatt handläggning av prejudikatsskäl, med beaktande dels av ordalydelse i 11 kap. 4 § 3 mom. i lagen om rättegång i brottmål och i 17 kap. 29 § i rättegångsbalken, och dels den bakgrund till det först nämnda momentet som återfinns i Europadomstolens avgörandepraxis. I det aktuella fallet var det inte klart hur den särskilda motiveringsskyldighet som uppställts i lagstiftningen sträckte sig till utnyttjandet av de utsagor som C gett vid förundersökningen som bevis. Högsta domstolen har inte heller tagit ställning till saken i sin avgörandepraxis.

Tillstånd till fortsatt handläggning borde ha meddelats av prejudikatsskäl också när det gällde tillräknandet av brottet. Detta beror på att högsta domstolen i sin avgörandepraxis inte har tagit ställning till under vilka förutsättningar man på ett sätt som är godtagbart med avseende på de nämnda rättsreglerna kan basera en fällande dom i ett brottmål på en utsaga som under förundersökningen getts av en sådan medmisstänkt som svaranden inte haft möjlighet att ställa frågor till.

Avgörandet HD 2019:56 gällde å sin sida ett fall där ändringssökanden i samband med fullföljd hos hovrätten i ett utsköningsärende hade åberopat ny bevisning. Detta avgörande av högsta domstolen är i viss mån atypiskt, eftersom högsta domstolen i avgörandet i samband med bedömningen av förutsättningarna för att meddela tillstånd till fortsatt handläggning tog ställning även till den nya bevisningens betydelse.

I motiveringen betonades det att åberopandet av ny bevisning hos hovrätten inte i sig utgör skäl för att meddela tillstånd till fortsatt handläggning. Betydelsen av den nya bevisningen ska emellertid bedömas som en del av den prövning som berör tillståndet till fortsatt handläggning, dvs. med avseende på skälen för meddelande av tillstånd. Om hovrätten anser att ny bevisning kan få läggas fram och att denna inte saknar betydelse med tanke på avgörandet, kan riktigheten av tingsrättens avgörande inte bedömas utan att tillstånd till fortsatt handläggning meddelas. Tillstånd till fortsatt handläggning ska då meddelas av granskningskäl.

I det aktuella fallet ansåg högsta domstolen att ändringssökanden inte på ett tillförlitligt sätt hade visat att det inte varit möjligt att åberopa den nya bevisningen redan vid tingsrätten, och inte heller att ändringssökanden haft en giltig orsak till sitt agerande. Hovrätten hade således haft möjlighet att pröva meddelandet av tillstånd till fortsatt handläggning på grundval av tingsrättens avgörande, besvären och det övriga rättegångsmaterialet. Detta är det enda prejudikat från år 2019 där högsta domstolen ansåg att det inte förelåg förutsättningar för att meddela tillstånd till fortsatt handläggning.

PREJUDIKAT SOM GÄLLER PRESKRIPTION AV SKULDER

Under 2010-talet har högsta domstolen meddelat ett stort antal prejudikat som gällt preskription av skulder. Det är i synnerhet frågor i anslutning till tolkning av preskriptionslagen samt EU-rättens inverkan som föranlett behov av att styra rättspraxis.

Preskriptionslagen (lagen om preskription av skulder 728/2003), som trädde i kraft 2004, tillämpas även på skulder som uppkommit före lagens ikraftträdande. Enligt lagens övergångsbestämmelse preskriberas en skuld dock enligt preskriptionslagens bestämmelser tidigast tre år efter lagens ikraftträdande, om inte skulden i fråga också enligt de tidigare gällande bestämmelserna skulle preskriberas före det. På grund av övergångsbestämelsen har tvistemål som hör till lagens tillämpningsområde börjat komma till domstolarna först i slutet av 2000-talets första decennium, och högsta domstolens första prejudikat är från 2010 (HD 2010:66). Största delen av de prejudikat som gäller preskriptionslagen är från slutet av 2010-talet.

Det finns flera orsaker till att det är viktigt att styra tillämpningen av preskriptionslagen genom prejudikat. För det första är lagens tillämpningsområde omfattande och den föreskrivna preskriptionstiden tre år relativt kort. I tvistemålsrättegångar blir det därför ganska ofta aktuellt att bedöma frågan om preskription av en fordran. Trots att preskriptionstiden är entydigt definierad i lagen, är till exempel bestämmelserna om preskriptionstidens början och de krav som ställs på avbrytande av preskription delvis mer beroende av tolkning och förutsätter att den ska avgöra saken också prövar det enskilda fallet. Även förhållandet mellan bestämmelserna i preskriptionslagen, som ska tillämpas som sekundär allmän lag, och speciallagarnas bestämmelser om preskriptionstid och tid för väckande av talan har orsakat tolkningsproblem. Samtidigt framhäver den mycket stränga rättsverkan som preskription har för borgenären – nämligen att gäldenärens prestationsskyldighet upphör – behovet av förutsägbara avgöranden.

Svarandens preskriptionsinvändning i ett tvistemål avgörs ofta genom en mellandom innan domstolen tar ställning till andra stridiga frågor. När en lägre rättsinstans har ansett att kärandens yrkande är preskriberat, leder en högre domstols ändring av avgörandet i preskriptionsfrågan i allmänhet till att målet återförvisas för behand-

ling av andra stridiga frågor. Även för att undvika dylika återförvisningar, som ökar rättegångarnas längd och rättegångskostnaderna, är det viktigt att prejudikaten styr tillämpningen av bestämmelserna och förenhetligar rättspraxisen.

Beträffande yrkanden som grundar sig på EU-rätten har betydelsen av effektivitetsprincipen enligt EU-domstolens praxis framkommit upprepade gånger i högsta domstolens praxis i samband med tillämpning av de nationella preskriptionsreglerna (HD 2016:28, HD 2017:84, HD 2019:58 och HD 2019:70). Effektivitetsprincipen förutsätter att reglerna för preskription – i likhet med andra nationella procedurregler – inte får göra det praktiskt omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som fastställts i EU-rätten. När de nationella preskriptionsreglerna leder till att en fordran som grundar sig på EU-rätten ska betraktas som preskriberad måste avgörandet därför också bedömas med avseende på effektivitetsprincipen. Tills vidare har högsta domstolen inte avgjort något fall där effektivitetsprincipen skulle ha förutsatt avsteg från ett avgörande som följer de nationella preskriptionsbestämmelserna.

År 2019 har högsta domstolen meddelat tre prejudikat som gäller tillämpning av preskriptionslagen (HD 2019:57, HD 2019:58 och HD 2019:88). I avgörandet HD 2019:70 har man dessutom bedömt domstolens skyldighet att begära EU-domstolens förhandsavgörande om tolkningen av den unionsrättsliga effektivitetsprincipen i förhållande till preskriptionen av skadeståndsyrkandet.

Att styra tillämpningen av preskriptionslagen genom prejudikat är viktigt.

Upplösning av det solidariska ansvaret på grund av preskription

I avgörandena HD 2019:57 och HD 2019:58, som gällde skadeståndsyrkanden på grund av en kartell i asfaltbranschen, bedömde domstolen på vilket sätt preskriptionen av skadeståndsskulden för vissa solidariskt ansvariga gäldenärers del påverkar de andra gäldenärernas ansvar.

I bägge avgörandena bedömdes en stads rätt att få ersättning av en kartellaktör efter det att de andra kartellbolagens skadeståndsansvar för samma skada hade preskriberats. I avgörandena ansågs att även i en sådan situation ska den bestämmelse i preskriptionslagen tillämpas som säger att om skulden preskriberas för någon solidariskt ansvarig gäldenärs del, svarar var och en av de återstående gäldenärerna endast för betalning av sin egen andel av skulden. De aktörer som medverkat i kartellen ansågs vara solidariskt skadeståndsansvariga för den skada som kartellen orsakat oberoende av att vissas skadeståndsansvar baserade sig på avtal och vissas på en utomobligatorisk grund.

Enligt preskriptionslagens bestämmelse bestäms de efter preskriptionen återstående gäldenärernas andelar enligt gäldenärernas huvudtal, om inte något annat har avtalats eller bestämts om ansvarsfördelningen. Vid tolkningen av bestämmelsen beaktades bestämmelsens syfte att garantera att borgenären bär ansvaret för följderna av sitt förfarande, om borgenärens försummelse att avbryta preskriptionen för en gäldenärs del har lett till att den återstående gäldenärens möjlighet att med stöd av regressrätten ta ut det belopp som denne betalat av den andra gäldenären har försämrats. Därför ansågs gäldenärernas ansvarsandelar bestämmas enligt hur gäldenärernas inbördes ansvarsandelar skulle se ut i slutredovisningen, om gäldenärernas inbördes regressrätter skulle förverkligas till fullt belopp.

Kartellbolagens inbördes ansvar för den skada som kartellen orsakat ansågs bestämmas enligt den princip som framgår av skadeståndslagen. Med tanke på den inbördes ansvarsfördelningen var det centrala å ena sidan vilken av parterna i kartellen som hade dragit direkt nytta av ett enskilt överprissatt avtal samt å andra sidan hur stor hade den skuld hade varit som stannat vardera parten till last.

I avgörandet HD 2019:57 ansågs att den kartellmedlem som i egenskap av borgenärens avtalspart hade dragit direkt nytta av kartellöverpriset, och som dessutom hade varit den centrala aktören inom kartellen, enligt den inbördes ansvarsfördelningen mellan kartellbolagen skulle ansvara för den skada som avtalen i fråga hade orsakat staden i dess helhet. Eftersom huvudaktören inte skulle ha haft regressrätt i förhållande till de andra kartellbolagen, även om att

deras skadeståndsansvar inte skulle ha preskriberats, inverkade inte preskriptionen av de andra kartellbolagens ansvar nedsättande på huvudaktörens skadeståndsansvar utan denne ansvarade fortfarande för hela skadan.

I avgörandet HD 2019:58 reducerade åter preskriptionen av de andra kartellbolagens ansvar huvudaktörens skadeståndsansvar, eftersom det bolagets ansvarsandel ansågs vara bara en tredjedel i kartellbolagens inbördes förhållande. I avgörandet bedömdes också frågan om en sådan inskränkning av skadeståndsansvaret stred mot den unionsrättsliga effektivitetsprincipen. Enligt avgörandet kunde det inte betraktas som omöjligt eller orimligt svårt att i praktiken upprätthålla skadeståndsfordran även i förhållande till de två andra kartellbolagen, vilket varit en förutsättning för att den solidariska skadeståndsskyldigheten skulle förbli i kraft, eftersom preskriptionstiden på tre år hade börjat löpa först när borgenären hade blivit medveten om konkurrensbegränsningens existens och de aktörer som medverkat i den. Efter detta hade det varit möjligt att tämligen enkelt avbryta preskriptionen enligt preskriptionslagen och med jämna mellanrum upprepa avbrytandet genom en icke-formbunden åtgärd.

Krav på avbrytande av preskription

I avgörandet HD 2019:88 bedömdes de krav som ställts på avbrytande av preskriptionen av en skadeståndsskuld baserad på ett avtalsbrott. Det var fråga om ett skadeståndsyrkande baserat på ett fel i en byggnadsentreprenad. Den som beställt byggnadsentreprenaden hade skickat ett reklamationsbrev till entreprenören, där beställaren hade krävt att entreprenören skulle reparera fel i en byggnad. När entreprenören hade vägrat att utföra reparationerna, hade beställaren låtit reparera felen och krävt att entreprenören skulle ersätta kostnaderna för att utreda och reparera felen. Enligt entreprenören var skadeståndsyrkandet preskriberat, eftersom det hade framställts över tio år efter det att byggnadsentreprenaden hade slutförts. Domstolen skulle bedöma om beställarens reklamationsbrev hade avbrutit preskriptionen av yrkandet ersättning för reparationskostnaderna.

Enligt preskriptionslagen krävs att skulden preciseras när åtgärden för att avbryta preskriptionen vidtas för att preskriptionen ska avbrytas. För att en skadeståndsskuld ska avbrytas krävs dessutom att grunden för skulden samt beloppet, om gäldenären inte har kännedom om dem, framgår så tydligt som skäligen kan krävas av borgenärens påminnelse. I detta fall hade bara kravet på att felet skulle repareras nämnts i reklamationsbrevet, och alternativet att

Särdragen hos en skuld som grundar sig på ett avtalsbrott skulle beaktas vid bedömningen av de krav som ställs på avbrytande av preskription.

beställaren kan låta någon annan reparera felen och kräva entreprenören på kostnaderna om entreprenören inte reparerar felen hade inte alls nämnts.

I avgörandet ansågs att särdragen hos en skuld som grundar sig på ett avtalsbrott skulle beaktas vid bedömningen av de krav som ställs på avbrytande av preskription. När kraven ställs måste man dessutom sträva efter att kraven på avbrytande av preskription inte onödigt försvårar avbrytandet.

Den part som åberopar avtalsbrott har i allmänhet både rätt att förutsätta att felet repareras och skyldighet att bereda avtalsparten tillfälle att reparera det innan andra yrkanden framställs som grundar sig på avtalsbrottet. I preskriptionslagen har det emellertid inte uttryckligen tagits ställning till kraven på att yrkandet ska preciseras när det är möjligt att kräva olika påföljder på grund av samma prestationsfel, och en påföljd som inte är i pengar, såsom reparation av fel, är primär i förhållande till de andra. Å ena sidan var det möjligt att tolka lagen så att i åtgärden för att avbryta preskriptionen ska preciseras bara de påföljder av fel som borgenären i första hand kräver, och en sådan åtgärd avbryter också preskriptionen av yrkanden som kommer i andra hand. Å andra sidan var också en sådan tolkning möjlig, enligt vilken en borgenär som i första hand kräver

att felet ska repareras ska, för att behålla sin rätt, i åtgärden för att avbryta preskriptionen uppge också alla yrkanden som borgenären eventuellt tänker framställa om felet inte repareras.

I avgörandet stannade man för det förstnämnda tolkningsalternativet. Det konstaterades vara enkelt och göra det möjligt för borgenären att, efter att ha krävt att felet ska repareras, vänta på gäldenärens svar samt eventuella rättelseåtgärder utan att ännu meddela sina yrkanden för den händelse att rättelsen inte görs eller inte lyckas. Ett sådant förfarande ansågs vara bättre med tanke på en ändamålsenlig och försonlig utredning av felet än att borgenären skulle bli tvungen att utreda och framställa ett eventuellt sekundärt skadeståndsyrkande redan innan det har klarlagts om gäldenären vidtar de krävda rättelseåtgärderna eller hur rättelseåtgärderna lyckas.

För att avbryta preskriptionen av ett skadeståndsyrkande som eventuellt kommer i stället för ett yrkande på att avtalsbrottet ska rättas till räcker det enligt avgörandet i allmänhet att borgenären i sin åtgärd för att avbryta preskriptionen tillräckligt preciserar det avtalsbrott som ligger till grund för yrkandena liksom yrkandet på att det ska rättas till.

Domstolens skyldighet att begära förhandsavgörande om effektivitetsprincipen

I avgörandet HD 2019:70 var det fråga om att på grund av klagan avgöra om högsta domstolen hade förfarit felaktigt när den hade avgjort ärenden som gällde skadeståndsyrkanden på staten på grund av brott mot EU-rätten (bl.a. HD 2017:84) utan att begära förhandsavgörande av EU-domstolen om hur effektivitetsprincipens inverkan på preskriptionstidens början skulle bedömas med beaktande av särdragen hos fallen i fråga.

I avgörandet ansågs att underlåtenhet att i den högsta besvärinstansen begära förhandsavgörande kan utgöra en grund för klagan på grund av domvilla. I de aktuella ärendena hade det emellertid inte varit nödvändigt att begära förhandsavgörande, eftersom de tolkningsregler som behövs för att tillämpa effektivitetsprincipen hade presenterats i EU-domstolens etablerade rättspraxis, eller åtminstone hade de klart kunnat härledas från den. I samband med avgörandena hade det inte framkommit någon sådan ny fråga om effektivitetsprincipens tolkning som skulle ha förutsatt begäran om förhandsavgörande. Den omständigheten att händelseuppgifterna om de ärenden som var föremål för avgörande hade avvikit från de ärenden som EU-domstolen avgjort hade inte gett anledning att begära förhandsavgörande.

PLENISALENS PORTRÄTTSAMLING KOMPLETTERADES

I november under verksamhetsåret fick porträttsamlingen i högsta domstolens plenisal ett värdefullt tillskott när porträttet av den pensionerade presidenten Timo Esko avtäcktes.

Porträttet är målat av den åländske konstnären Juha Pykäläinen, som är känd inte bara för sina porträtt utan också särskilt som uttolkare av den åländska naturens färger och ljus. Men vad fick den fastländske högsta domstolens president att välja just denna konstnär att förverkliga sitt porträtt? Timo Esko tvekar inte om svaret.

– Det var nog Juha Pykäläinens mod och mångsidighet samt den ljusa livsåskådning som han och hans produktion förmedlar. Esko fascinerades också av att Pykäläinen vågar ta in positivitet och en viss underfundig humor i sina verk.

Enligt Esko var det också intressant att sitta modell. Mellan diskussionerna gjorde konstnären skisser och videoinspelningar samt fotograferade.

– Växelverkan fungerade bra och jag fick följa hur bilderna förändrades från gång till gång, berättar Esko.

Juha Pykäläinen och Timo Esko vid avtäckningen av porträttet i högsta domstolen 15.11.2019. Foton: Marjo Koivumäki

I gott sällskap

Plenisalens samling omfattar nu porträtt av högsta domstolens alla presidenter som under Finlands självständighetstid föregått den nuvarande presidenten. När man granskar kontinuumet av verk som helhet kan man se hur porträttkonsten förändrats under de senaste knappt hundra åren. Porträtten från självständighetstidens början präglas av en mörk färgvärld och högtidlig värdighet, när vi närmar oss nutiden blir stilen lättare och färgerna klarare.

På samma vägg som Timo Esko hänger alla porträtt som målats under 2000-talet. Tillsammans med honom blickar Olavi Heinonen, Leif Sévon och högsta domstolens första kvinnliga president, Pauliine Koskelo, ner från väggen. Porträttet av Esko är det 13:e i samlingen.

För Esko är det av stor betydelse att få ingå i samlingen. Han lägger störst vikt vid att samlingen symboliserar kontinuumet i högsta domstolens rättsskipning, som han har fått vara med och bygga upp. Han konstaterar att det inte finns många sådana salar där väggarna pryds av en obruten porträttserie som berättar om en hundraårig historia. I det tal som Esko höll i samband med avtäckningen föreslog han att samlingen skulle få det nya latinska namnet *Galleria iudicum*.

Resultat av samarbete

– Att måla ett porträtt är en utmanande process. Bilden får inte bli bara en yta, utan den måste få karaktär. Så sammanfattar konstnären själv frågan vad som är det viktigaste när man målar ett porträtt.

Porträtten från självständighetstidens början präglas av en mörk färgvärld och högtidlig värdighet, när vi närmar oss nutiden blir stilen lättare och färgerna klarare.

Pykäläinen vet vad han pratar om. Konsten har varit en passion som redan i unga år visade vägen till hans framtida yrke. Som ung tecknade Pykäläinen av sina familjemedlemmar tills han utvidgade sina motiv till bekanta och med tiden även till beställningsarbeten när färdigheterna utvecklades.

– Allt börjar med en teckning. Först måste man bekanta sig med personen och lära sig ansiktets struktur. Jag börjar med blyerts och kompletterar bilden med kol eller pastellfärger. Under skissandet ökar förståelsen för motivet och fördjupas temat. Vanligtvis krävs det fem eller sex sittningar med modellen.

Konstnären har för vana att berätta för och också visa sin modell vad han gör. Diskussionen och modellens tankar är utgångspunkt för att få in modellens karaktär och närvaro i verket. Att fånga närvaron är en känslig sak. Samarbetet måste fungera, för ett porträtt föds endast som resultat av samarbete.

Pykäläinen berättar att han är konservativ som porträttmålare. För honom är det viktigaste att motivet, personen kommer först. Verkets stil eller villkor är sekundära.

Hur kändes det då att måla av högsta domstolens president? Arbetet med Timo Esko löpte smidigt, svarar konstnären.

– Människan fick komma först, och sedan titlarna. Visst måste man också ta hänsyn till var porträttet ska hänga och kontinuumet av verk i högsta domstolens plenisal.

Presidenternas porträtt

Porträtten av högsta domstolens presidenter i plenisalen är placerade i kronologisk ordning, börjande med August Nybergh, den första presidenten under Finlands självständighet.

Porträtten är i högsta domstolens ägo.

Presidenterna jämte ämbetsperiod, den konstnär som målat porträttet, teknik och år:

August Nybergh
1918–1920
Thome, Verner
Oljemålning på duk, 1925

Julius Grotenfelt
1920–1929
Blomstedt, Väinö
Oljemålning på duk, 1935

Frans Pehkonen
1929–1940
Sjöström, Wilho
Oljemålning på duk, 1935

Hjalmar Neovius
1940–1945
Lönnberg, William
Oljemålning på duk, 1949

Oskar Möller
1945–1950
Thome, Verner
Oljemålning på duk, 1950

Toivo Tarjanne
1950–1963
Tilvis, Eero
Oljemålning på duk, 1963

Matti Piipponen
1963–1964
Kamppuri, Väinö
Oljemålning på duk, 1964

Antti Hannikainen
1964–1975
Hellman, Åke
Oljemålning på duk, 1976

Curt Olsson
1975–1989
Boehm, Tuomas von
Oljemålning på pannå, 1990

Olavi Heinonen
1989–2001
Tapiola, Marjatta
Oljemålning på duk, 2004

Leif Sévón
2002–2005
Tapiola, Marjatta
Oljemålning på duk, 2007

Pauliine Koskelo
2006–2015
Tammi, Pasi
Oljemålning på duk, 2016

Timo Esko
2016–2019
Pykäläinen, Juha
Oljemålning på duk, 2019

BEGÄRAN OM FÖRHANDS- AVGÖRANDE AV EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

Under verksamhetsåret begärde högsta domstolen ett förhandsavgörande av EU-domstolen i ett skattebedrägerimål.

Skattebedrägerimålet rörande försummelse i anslutning till punktskatt, begäran om förhandsavgörande 20.6.2019

Det aktuella målet (R2018/760) berör undvikande av punktskatt, vilket såsom grovt skattebedrägeri tillräknats de åtalade som söker ändring hos högsta domstolen. Frågan gäller de åtalades straffrättsliga ansvar, då de från en annan EU-medlemsstat har importerat glassprodukter som enligt Finlands nationella lagstiftning omfattas av punktskatt, men underlåtit att iakta de skyldigheter som hänför sig till punktskatten.

För att högsta domstolen ska kunna avgöra målet, behöver domstolen ett förhandsavgörande angående EU-rätten och i synnerhet angående betydelsen av artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) med avseende på de åtalades straffrättsliga ansvar. Enligt den nämnda punkten är stöd som ges ur statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den inre marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

I målet är det till denna del fråga om huruvida EU-rätten hindrar att de åtalade åläggs straffrättsligt ansvar och döms till straff för brott mot den nationella punktskattelagstiftningen, om denna stått i strid med artikel 107.1 i EUF-fördraget. Det är dock oklart om detta varit fallet. Enligt EU-domstolens vedertagna praxis kan nationella beskattningsåtgärder klassificeras som sådant statligt stöd som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget för de produkter som inte omfattas av skatten.

Högsta domstolen har, efter att ha gett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om förhandsavgörande, beslutat skjuta upp målets behandling och ställa följande frågor till EU-domstolen:

1. Ska EU-rätten tolkas så att den hindrar att en fysisk person som agerat på ett skattskyldigt bolags vägnar, och som har försummat skyldigheter som hänför sig till den punktskatt som tas ut på glassprodukter, åläggs straffrättsligt ansvar och döms till straff för dessa försummelse, ifall skattefriheten för verksamhet rörande liknande produkter vid andra företag ska betraktas som sådant stöd som avses i artikel 107.1 i EUF-förordningen?
2. Om svaret på den första frågan är jakande, uppfyllde det nationella beskattningssystem rörande punktskatt på glassprodukter som var gällande vid gärningstidpunkten det selektivitetskriterium som hör till kännetecknen på sådant statligt stöd som avses i artikel 107.1 i EUF-fördraget?

AVGIVNA UTLÅTANDEN

Högsta domstolen avgav år 2019 följande utlåtanden till olika ministerier:

- 17.5.2019** Utlåtande om bedömningspromemorian om mottagande av personbevisning i hovrätten med hjälp av bild- och ljudupptagningar (OH2019/67, på finska)
- 21.8.2019** Utlåtande om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av hälso- och sjukvårdslagen (OH2019/160, på finska)
- 22.8.2019** Utlåtande om betänkandet av arbetsgruppen för reformeringen av konsumentmyndigheternas befogenheter (OH2019/155, på finska)
- 23.9.2019** Utlåtande om betänkandet av arbetsgruppen för de högsta laglighetsövervakarnas uppgiftsfördelning (OH2019/147, på finska)

Dessutom avgavs tre utlåtanden om benådning till republikens president.

Utlåtanden gällande Ålands landskapslagar

Högsta domstolen ger på begäran republikens president utlåtanden också om landskapslagar som Ålands lagting antagit. Utlåtandena publiceras på svenska. År 2019 gavs följande utlåtanden gällande landskapslagar:

- 5.3.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 23.11.2018 om antagande av landskapslag om en reform av kommunstrukturen på Åland och om antagande av kommunstrukturlag för Åland (OH2018/305)
- 5.3.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 21.11.2018 om antagande av landskapslag om dataskydd inom landskaps- och kommunalförvaltningen och om antagande av 16 andra landskapslagar (OH2019/11)
- 2.4.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 20.12.2018 om antagande av 1. landskapslag om ändring av polislagen för Åland och 2. landskapslag om ändring av polislagen för Åland (OH2019/46)

- 3.5.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 16.1.2019 om antagande av 1. vallag för Åland, 2. landskapslag om ändring av kommunallagen för landskapet Åland, 3. landskapslag om ändring av landskapslagen om förfarandet vid rådgivande kommunala folkomröstningar och 4. landskapslag om ändring av 2 § landskapslagen om valfinansiering (OH2019/34)
- 28.5.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 11.3.2019 om antagande av landskapslag om fastighetsmäklarverksamhet (OH2019/104)
- 28.5.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 25.3.2019 om antagande av landskapslag om ändring av jaktlagen för landskapet Åland (OH2019/105)
- 1.8.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 10.4.2019 om antagande av landskapslag om tillämpning på Åland av riksförfattningar om dataskydd och om antagande av två andra landskapslagar (OH2019/130)
- 1.8.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 15.4.2019 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om verkställighet av den gemensamma fiskeripolitiken inom den Europeiska unionen och om antagande av två andra landskapslagar (OH2019/131)
- 6.9.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 29.5.2019 om antagande av landskapslag om stöd för produktion av el från vindkraft (OH2019/174)
- 11.11.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 9.9.2019 om antagande av 1. landskapslag om ändring av landskapslagen om Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet och 2. landskapslag om ändring av 4 § landskapslagen om tillämpning på Åland av hälsoskyddslagen (OH2019/227)
- 11.11.2019** Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 9.9.2019 om antagande av landskapslag om medieavgift och om antagande av sex andra landskapslagar (OH2019/228)

BESÖK OCH EVENEMANG

Gäster hos högsta domstolen

- 5.3.** En delegation utsänd av Kungariket Thailands högsta domstol
- 16.5.** Europeiska människorättsdomstolens president Linos-Alexandre Sicilianos
- 9.–12.6.** En delegation utsänd av Folkrepubliken Kinas högsta domstol
- 14.10.** Hovrätternas presidenter
- 21.–25.10.** Domarutbytesprogrammet för de högsta domstolarna vid Europeiska unionen: domarna från Litauens högsta domstol
- 5.11.** Tingsrätternas lagmän
- 21.11.** Kvällsmottagning i anslutning till årsmötet för statsombuden för Europeiska unionens medlemsländer
- 29.11.** En delegation av centralkommittén för de internationella ärendena i Vietnam

Evenemang

- 3.–4.4.** Kanslichefsdagarna för de nordiska högsta domstolarna
- 7.–9.4.** Domarseminarium för de nordiska högsta domstolarna
- 8.–10.5.** Högsta domstolens besök till Estlands högsta domstol i Tartu
- 5.–6.9.** Biblioteksmötet för de nordiska högsta domstolarna
- 18.9.** En mottagning i Sonck-salen arrangerad av justitieministeriet för att hylla den pensionerade presidenten Timo Esko
- 25.–26.9.** Förhandlingsdagarna för domstolarnas bibliotek och informationstjänster
- 27.9.** Högsta domstolens föredragandemöte
- 1.10.** Årsdagskaffe, högsta domstolen 101 år
- 8.11.** Högsta domstolens advokatdag
- 11.11.** Prejudikatmöte
- 15.11.** Offentliggörandet av porträttet av president Timo Esko
- 9.12.** Finalen av Rättsguru-tävlingen för gymnasieelever

Övriga besök

- 14.1.** Elever från Helsingfors bildkonstgymnasium, kursen i lagkunskap
- 31.1.** Studerande i juridisk design från yrkeshögskolan Laurea
- 4.3.** Projektgruppen i avtalsrätt från Helsingfors universitet
- 11.4.** Ämnesföreningen för juris studerande vid Helsingfors universitet Pykälä ry
- 15.4.** Kaartin Jääkäriyrkmentin kilta (Gillet för Gardets Jägarregemente)
- 18.4.** Ämnesföreningarna Judica ry och Legio Ostiensis ry vid Östra Finlands universitet
- 18.9.** EJTN-domare (European Judicial Training Network) från olika europeiska länder
- 3.10.** Ämnesföreningen för svenskspråkiga juris studerande vid Helsingfors universitet Codex rf och studerande från övriga nordiska länder
- 8.10.** Familjerättsstuderande från Helsingfors universitet
- 14.10.** Ämnesföreningen Primus Collegium ry för juris studerande vid Tallinns universitet, campus i Helsingfors
- 31.10.** Ämnesföreningen för juris studerande vid Lapplands universitet Artikla ry
- 1.11.** Nätverket OpusLex för advokatbyråer
- 6.11.** Domare från olika länder som deltagit i AIAKOS-programmet
- 12.11.** Domare från Lettland
- 18.11.** Gruppen för fördjupade studier i straffrätt från Åbo universitet
- 25.11.** Miljörättsstuderande från Helsingfors universitet
- 3.12.** Ämnesföreningen för rättsnotariestuderande vid Åbo Akademi Stadga rf
- 12.12.** En domare från Portugal som deltagit i ACA-programmet

PERSONALEN

31.12.2019

President Leppänen Tatu
Kanslichef Vuorialho Tommi

Ledamöter

Justitieråd Antila Tuomo
Engstrand Lena
Guimaraes-Purokoski Alice (tt)
Hirvelä Päivi
Huovila Mika
Häyhä Juha
Ilveskero Mika
Jokela Marjut
Kantor Ari
Koponen Pekka
Littunen Jarmo
Mäkelä Juha
Ojala Timo
Pynnä Tuula (tjänstledig)
Sippo Jukka
Tammi-Salminen Eva
Tapani Jussi
Uusitalo Kirsti
Välimaa Asko

Personer som har gått i pension 2019

President Timo Esko
fr. o. m. 1.9.2019

Föredragande

Referendarieråd Hoffrén Mia
Pere Mervi (tjänstledig)
Salonen Jukka-Pekka
Väisänen Tiina

Referendarieråd (tidsbunden tjänst) Anttila Outi (tjänstledig)
Kinnunen Essi
Klinga Kaisa (tjänstledig)
Länsman Lauri
Ruohoniemi Anna-Maija
Vanhanen Teemu
Vieruaho Hanna

Äldre justitiesekreterare Jokinen Aksu
Kuparinen Kaisa
Mikkola Petteri (tjänstledig)
Siro Jukka (tjänstledig)

Äldre justitiesekreterare (tidsbunden tjänst) Autio Tiina-Liisa (tjänstledig)
Heikinsalmi Minna
Holkeri Sanna
Jutila Paula
Kemppinen Heikki
Loiva Jukka

Justitiesekreterare Heino Heikki
Lenkkeri Pertti (tjänstledig)
Palaja Eeva

Justitiesekreterare (tidsbunden tjänst) Elo Elina (tjänstledig)
Haga Pia
Hiltunen Ville
Ingström Saara
Koskenniemi Johannes
Myllys Heidi
Virtanen Jussi

Justitiesekreterare (Ålandsärenden, deltidsanställd) Nybergh Frey
Salminen Janne

Kanslipersonal

Administrativ sekreterare Happonen Pia

Arkivarie (tidsbunden tjänst) Syd Isto

Avdelnings-/byråsekreterare Hyvönen Pirjo
Ikonen Suvi
Jaakkola Nina
Juvonen Ulla
Katainen Merja
Rantonen Oili
Rissanen Marja-Riitta
Ruohola Terhi
Rättö Outi
Takkinen Pirkko
Vilpa Raila

Avdelningssekreterare (tidsbunden tjänst) Korhonen Marjatta
Söderström Marjut

Biträdande registrator Häggqvist Marina

Byråsekreterare/ICT-kontakt Saviranta Linus

Civiltjänstgörare Asplund Kevin

Expeditionsvakt Karvonen Paula

Expeditionsvakt (tidsbunden tjänst) Akkanen Sami
Koukkari Kauko
Nykänen Harri

Informatiker Tükenmez Eija

Informationschef Kokko Marjut

Inspektör Perttilä-Vesikkala Maarit
Sillman Jorma

Kommunikationschef Sive Pia

Kommunikationsexpert Rinne Paula

Ledningssekreterare Alstela Monika
Saastamoinen Riitta (tjänstledig)

Registrator Nurminen Marja

Specialplanerare Kouki Jaana-Maija

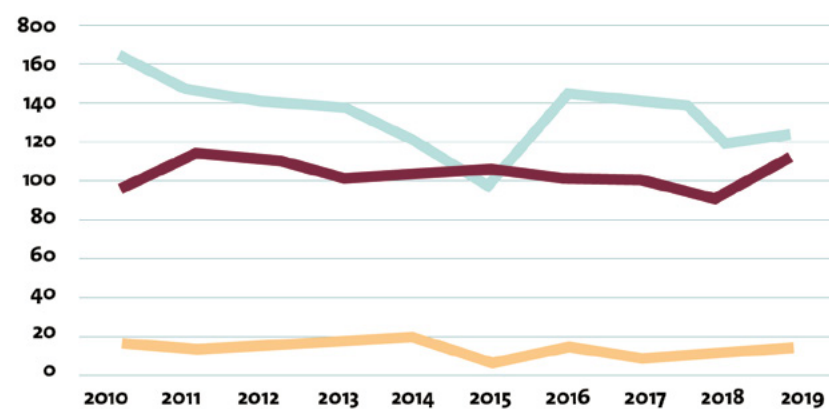
STATISTIK

HÖGSTA DOMSTOLEN
ÅRSBERÄTTELSE
2019

Av statistiken framgår de viktigaste numeriska uppgifterna som beskriver högsta domstolens verksamhet under de senaste tio åren.

Besvärstillstånd, publicerade avgöranden och muntliga förhandlingar

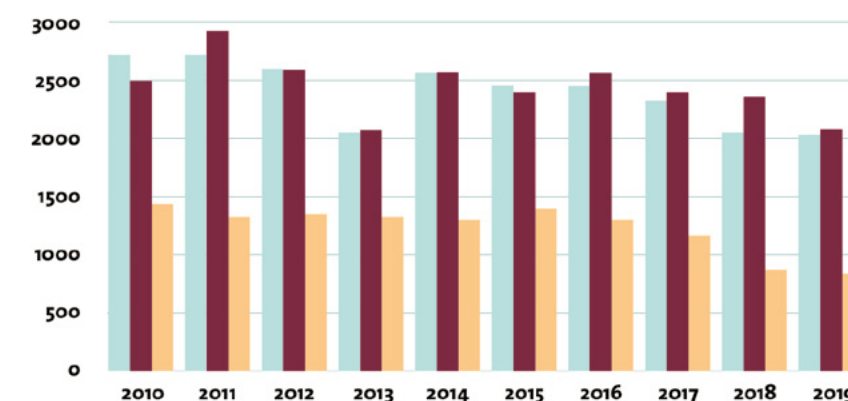
■ Besvärstillstånd
■ Publicerade avgöranden
■ Muntliga förhandlingar

	Besvärstillstånd	Publicerade avgöranden	Muntliga förhandlingar
2010	162	96	13
2011	148	111	10
2012	141	109	12
2013	134	102	13
2014	122	104	16
2015	101	105	7
2016	139	100	14
2017	137	98	10
2018	117	92	12
2019	125	112	13

Inkomna, avgjorda och anhängiga ärenden

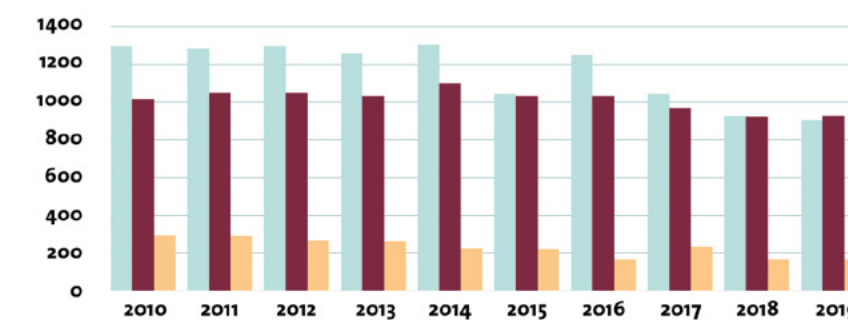
■ Inkomna
■ Avgjorda
■ Anhängiga

	Inkomna	Avgjorda	Anhängiga
2010	2 709	2 499	1 431
2011	2 709	2 854	1 289
2012	2 664	2 640	1 318
2013	2 553	2 582	1 289
2014	2 611	2 617	1 271
2015	2 456	2 378	1 364
2016	2 449	2 563	1 248
2017	2 303	2 428	1 124
2018	2 055	2 395	788
2019	2 028	2 069	740

Inkomna ärenden

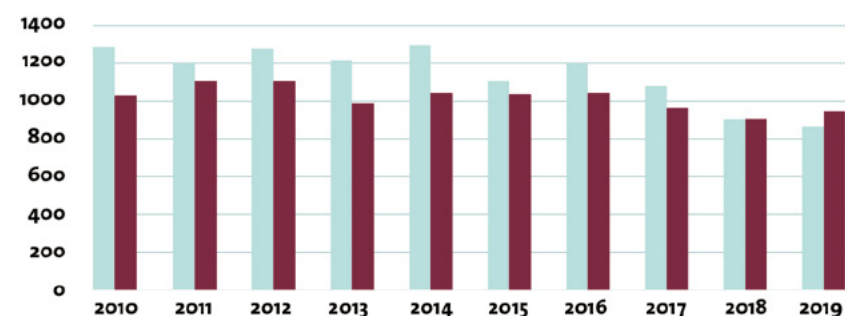
■ Tviste + försäkring + jord
■ Brott
■ Ansökningar

	Inkomna	Tviste	Försäkring	Jord	Brott	Ansökningar
2010	2 709	985	182	134	1 111	271
2011	2 709	939	164	141	1 146	274
2012	2 664	960	215	129	1 102	247
2013	2 553	944	175	138	1 031	244
2014	2 611	1 013	181	120	1 065	216
2015	2 456	884	192	94	1 055	210
2016	2 449	999	138	87	1 039	168
2017	2 303	836	155	72	978	230
2018	2 055	767	103	69	933	176
2019	2 028	725	92	65	964	179

Inkomna ansökningar om besvärstillstånd

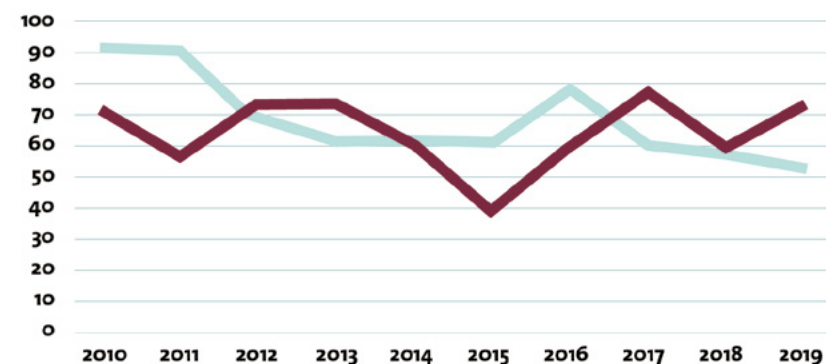
Tviste + försäkring + jord
Brott

	Tviste	Försäkring	Jord	Brott
2010	982	173	118	1 026
2011	931	154	116	1 082
2012	955	206	110	1 067
2013	938	170	108	985
2014	1 003	172	105	1 030
2015	881	189	73	1 024
2016	995	135	69	1 029
2017	860	148	58	965
2018	765	102	56	924
2019	724	83	47	948

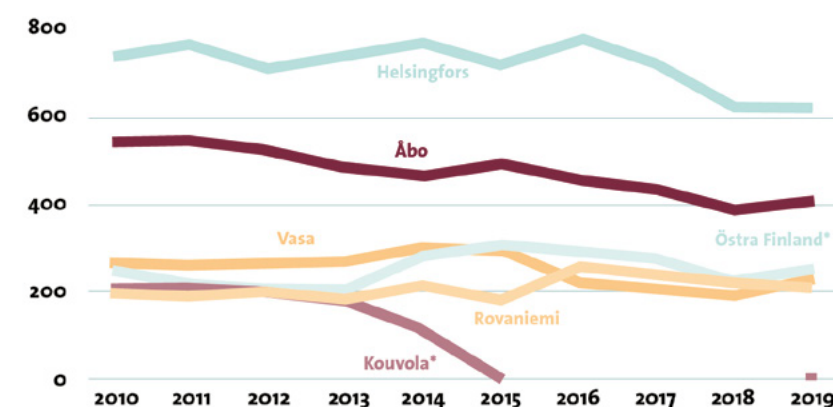
Beviljade besvärstillstånd

Tviste + försäkring + jord
Brott

	Tviste	Försäkring	Jord	Brott
2010	63	24	4	71
2011	77	8	6	57
2012	48	14	6	73
2013	46	9	6	73
2014	56	4	2	60
2015	54	4	3	40
2016	75	1	3	60
2017	47	4	9	77
2018	50	5	2	59
2019	51	2	0	72

Från hovrätterna till högsta domstolen inkomna ärenden

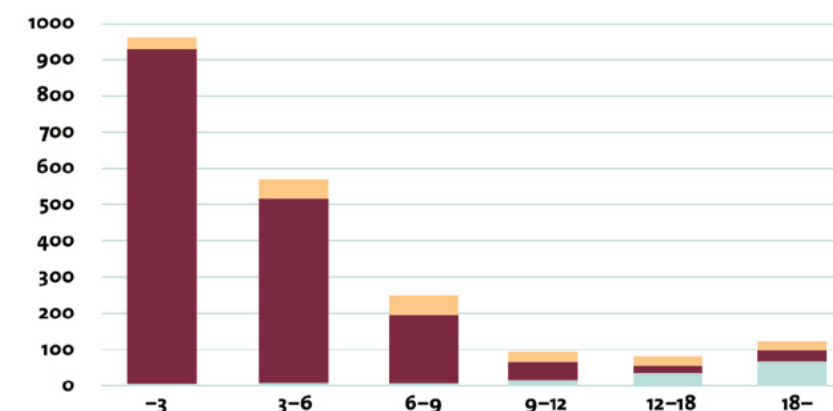

	Helsingfors	Östra Finland*	Kouvola*	Rovaniemi	Åbo	Vasa	Totalt
2010	742	250	212	194	546	264	2 208
2011	769	224	209	190	545	262	2 199
2012	715	203	211	213	526	269	2 137
2013	741	205	181	183	486	271	2 067
2014	772	281	111	218	467	298	2 147
2015	724	309	3	184	490	294	2 004
2016	781	286	2	253	461	220	2 001
2017	727	275	2	236	441	209	1 888
2018	623	223	2	219	395	191	1 651
2019	622	251	2	213	408	226	1 722

* Kouvola hovrätt sammanslogs med Östra Finlands hovrätt fr.o.m. 1.4.2014.

Handläggningstider i högsta domstolen 2019

Avgörande i sak
Besvärstillståndsansökningar
Återbrytande m.m.

Mån	Alla	Avgörande i sak	Besvärstillståndsansökningar	Återbrytande m.m.
-3	952	5	894	31
3-6	579	8	508	54
6-9	251	7	184	53
9-12	91	16	47	26
12-18	83	41	15	23
18-	119	69	29	20

